

İŞTİRAK

Sene 1, Numero 15, 22 Mayıs 1326 Cumartesi

Sahib-i İmtiyaz ve Müdür-i Mesul
Serbest İzmir Gazetesi Sahibi

Hüseyin Hilmi

Directeur Husein Hilmi

Mu posta seneliği 60 kuruş
Mu posta altı aylığı 40 kuruş

Mekâtib ve Evrâk-ı Vâride Bâb-ı Âli Karşısında Adliye Hanındaki Daire-i Mahsusaya
Gönderilmelidir

Biri Yer Biri Bakar Kıyamet Ondan Kopar

Sosyalizm Efkârının Mürevvicidir

Journal Socialiste ICHTIRAK

Münderecat

Müdafaayı Hak / Ferruh Niyazi
Sosyalistlik Niçin Teessüs Edecek
Sosyalist Fikirleri Hangi Devirden Başlar? / G.
Tramvay Kumpanyası Rezaletleri / Ahmet Nebil
Mizah Kısmı
Anadolu Şimendifer Kumpanyası Mecidiye Çeyreği Almıyor / İştirak

Müdafaayı Hak

Bir memleket birçok vukuata birçok içtimai mutalebata birçok grevlere her zamandan ziyade inkılâbın ilk devirlerinde maruz kalır.

Çünkü daima ilerilemek daima hatvezan terakki olmak isteyen insanlar yine bu inkılâbı bu gibi saik-i zaruri ile yaparlar. Bir memlekette inkılâp olur olmaz o memleketin memurları nizamat ve kavanini zamana muvafik bir surette ıslaha çalışır. Diğer taraftan sınıf-ı ahali de ihtiyacatını ahvalini memurine bildirmek hükümete arz edebilmek için uğraşır ve hatta bunun için pek çok teşebbüsatta bile bulur.

Bahusus meşrutiyetin ilk devirlerinde bulunan ahali mutalebatının suret-i mükemmele de nazarı itibara alınmasına pek ziyade dikkat eder. Bugün güneş gibi meydandadır ki meşrutiyet-i idare tesisi insanların ahalinin kefil-i saadetidir.

Bu nazariye bazı hükümetler müstesna olduğu halde umum hükümet-i muazzama ve sagira nazarında kesp-i katiyet ettiği için küre-i arzın üzerinde mevcut hükümetlerin kısmı galisi memleketlerini meşrutiyetle idare etmeye karar vermişlerdir. Ve bu suretle memleketlerine de bir refah-i hal ithal edebilmişlerdir. Bunun içindir ki zaman-ı meşrutiyette millet meclisinin tasdikine iktiran eden kanunlar layetamız bir düstur-u mükemmeldir.

İnkılâbın hal-i iptidaisinde bulunan bir millette birçok içtimaiyata birçok buhranlara tesadüf edilir. Bunda onlar pek haklıdır. Çünkü mazinin sıyanetini izale etmek o muhitte doğup büyüyen memurinin kanı ıslah etmek pek kolay bir iş değildir.

Bu mukaddimeyi zikir etmekten maksat memleketimizde şu zamanda vuku bulan birçok hadise-i içtimaiyenin hak namına vuku bulan mutalebatın çok görülmeyeceğini tefhim etmektir.

Bugün tarih nazar-ı amgana alırsa göreceksiniz ki insanların bidayet-i zuhurundan bu ana kadar insanlar beyninde pek büyük cidaller pek büyük müsademeler kanlı safahat gözümüze çarpar. Bunlar bu müsademelerin menşe-i aslileri gasp edilen hukukun istirdadından başka hiçbir şey değildir. Meşrutiyet nedir bilmezden evvel hükümetlerin idarelerine bakılacak olursa birçok adilliklere birçok caniliklere tesadüf edilir. Hâlbuki meşrutiyet-i idarede bunlar şimdiye kadar görülmemiştir. Ve görülemez çünkü meşrutî bir hükümet hürriyetperver bir milletin bir temsil-i müşahhası olan vekilleri vasıtasıyla intihap edilen hizmetçilerdir.

Binaenaleyh meşrutiyet-i idarede milletin arzusu hilafına hareket olamaz. Şüphesizdir ki bir milleti teşkil eden ahali birçok sınıflara mensup olur. Ve her sınıfa da birer merci tayin edilir. Ve o merci de etrafında bulunan arkadaşlarıyla o sınıfın ihtiyacını nazar-ı dikkate alır. Ve düşündüklerini nizam ve kavanin perdesi altında onlara tatbik etmek ister. Eğer mevki-i tatbik bulursa ne ala. Bulmadığı takdirde bilzuruh tadilat yapmaya o sınıfın mutalebatını nazarı dikkate almaya mecbur olur.

İşte bu gibi halet-i ruhiye neticesi bidae inkılâpta bulunan bir millette ufak tefek birçok sızıltılar cereyanlar vukua gelir.

Bu haftanın ahmal-i içtimaiyesinde en ziyade nazarımıza çarpan tıp fakültesi talebeleriyle heyet-i muallimini beyninde vuku bulan müsademe-i efkâr neticesi ve talebenin buhranı.

İnkılâp olur olmaz memleketimizin bir tıp fakültesine olan ihtiyacı hissedilmiş ve binaenaleyh tesis için birçok mütehasıs tayin edilmişti. İki senedir çalışan memurin-i mütenhebe teessüf olunur ki bu müddet zarfında fakülte isminin icadından mektebin Haydarpaşa'da dağ başında büyük bir bina dâhiline naklinden ve kendilerine fakülleden bir maaş tahsisinden başka hiçbir şey yapamadılar. Şu geçen sene-i tedrisiye esnasında uğraştılar bir program ve fakültede ilelebet bir düstur-u amel olmak üzere bir nizamname ortaya koydular ve hemen ilan ederek mevki-i tatbik koymak istediler. İstediler ama mevki-i tatbikte bulamadılar. Garip olarak o nizamnamenin makabline şumulünü de ilan ettiler. Talebe hemen galeyana geldi. Mebuslarını gönderdiler itiraz ettiler haklarını müdafaa ettiler. İlayetaiz olduğundan başka bir cevap alamadılar.

Düşündüler taşındılar aynen kabul etmek hem tahsilden mahrum olmak ve hem de istikbalde gelecek talebelerin lanetlerine hedef olmak demek. Binaenaleyh içtima ederek haklarının istirdadına karar verdiler. Ve en nihayet geçen Pazar günü mektepte içtima ettiler. Sabahleyin talebe akın akın geliyor. Ve birinci dershaneye kemal-i itidal damla toplanıyordu. Sınıfta iğne atacak bir yer olmadığı halde koridorda bile talebenin sesi işitilmiyordu. Nihayet talebe cemiyeti heyetinin varit ettiği talebeye ihbar edildi. Ve heyet te kürsüye geldi. En evvel son sınıf mebusu Hidayet Efendi söze başlayarak bugünkü içtimadan maksat ne olduğunu anlattı. Ve sonra altıncı senemiz mebusu Necmeddin Efendi

mutalebatın neden ibaret olduğunu söyledi. Müteakiben sekizinci senemiz mebusu Hafız Vasfi Efendi cemiyetin tayin ettiği hattı hareketi ve kararı talebeye ilan etti. Madid surette alkışlandı. Ve bu alkışlar büyük bina dâhilini bir müddet çınlattı. Bundan sonra sıra hatip-i muhterem Mahmut Nuri Efendiye gelmişti. Talebenin adabı tahsiliye ve terbiye-i içtimaiyeden ayrılmayarak itidal damla hareket ederek haklarının istirdadı gibi pek mutena sözleri pek büyük alkışlarla kabul edildi. Ve en sonra mebus Osman Yaşar Beyin doğru mütalaatı alkışlandı. Meclis-i muallimin de inikat etmişti.

Muallimlere karşı müdafaatta bulunmak üzere intihap edilen heyet-i müntehibe gönderildi. Ve talebe de sınıftan çıkarak koridora dağıldı. Beklenildi, beklenildi saat on olmuştu. Meclisin mukarreratı tebliğ için talebe çağrıldı. Talebe toplandı ve mukarrerat mecliste tebliğ edildi.

Mutalebatın hiç birisi kabul edilmemişti. Talebe tekrar sınıfa geldi. Ve birçok münakaşattan sonra alkışlarla itiraza karar verildi. Talebedeki ittihadı ittifaka baktım da yaşasın eskiden beri hürriyet isteyen talebeler dedim.

Geçen nüshamızda derc ettiğimiz “tıp fakültesi sadayı aninlerinden” ser levhalı makaleye gazetemiz hacminin adem-i müsaadesine binaen beyan-ı mütalaa edememişti.

Şimdi evvela idarenin teklifini ve talebenin mutalebatını zikir edeceğiz. İdare diyormuş ki: nazari derslere devam mecburidir. Senede on iki na mevcudu olanı imtihana kabul etmem. Laboratuara devam mecburidir. Senede altı na mevcudu olanı yine imtihana kabul etmem. Talebe de buna karşı diyor ki bizim esasen mektebe intisabımızdan maksat çalışmak ve doktor olarak millete hizmet etmektir. Hâlbuki bizim maliyemiz bu kadar müsait değildir. Her gün vapur tramvay tünel parası vermek mecburiyetindeyiz. Senede yedi defa hesap el zaruri mektebe gelemesek gelmek için para bulamazsak ne için bir sene kaybedelim.”

Biz bu bapta talebe efendileri pek haklı görüyoruz. Dağ başındaki mektebe gitmeğe hastane hastane dolaşmaya mecbur olan ve aynı zamanda fakr-ü zarureti son derecede olan bir milletin fakir evladından bu kadar bir fedakârlık beklenemez. Hatta mesmuatımıza nazaran mektebin Haydarpaşa’ya naklinden birçok talebe mektebi terk etmiş Anadolu doktorluktan halet-i nezada iken binlerce ahali hastalıktan veremden tifodan frengiden mahv-u tebah olurken talebeyi soğutmak elbette doğru olamaz. Eğer zenginler okusun fukaralar okumasın nazariyesi tatbik edilmek isteniyorsa pek büyük kusur ederler. Ayaklarını çok uzatıyorlar. Çünkü memleketimiz kâmilten fakirdir. Şimdiki aristokratların kısm-ı azamının babaları sorulursa pek fakir oldukları meydana çıkar.

Daima fikr-i vatanperverilerini gösteren doktorlar elbette bu husustaki ihtiyacı dahi nazar-ı dikkate alarak hüsn-ü itilaf bulurlar.

Saniyen: bir talebe bir dersten üç defa sıfır alınca mektepten kaydı terkin edilecekmiş. Buna da talebe diyor ki: biz bütün ihtiyacı ruhiyelerimiz arasında fenni celil-i tıp gibi gayet vasi bir muhit tahsil içinde yuvarlanan bizlere bu müsaade azdır.

Hiç olmazsa altı imtihan olsun diyorlar. İdare bu üç imtihan için üç sene kadar bir müddet veriyor. Hâlbuki talebe bunu bir tembelliğe teşvik olmak üzere kabul ediyor. Ve hayat-ı tahsiliyeleri bir leke olmak üzere kabul ediyorlar.

Bu hususta talebeyi pek haklı buluyoruz. Heyet-i muhteremeye rica ediyoruz. Memleketimizin vatanımızın hal-i hazırı böyle... Vakit etmeğe müsait değildir. Eskiden beri her suretle mevcudiyetlerini ispat eden ve istibdadın müthiş pençelerine bile tahammül eden tıbbiye talebelerini bu kadar üzmemelidir. Meşrutiyet vatan için herkesten ziyade çalışan bu muhterem kardeşlerimizi gücendirmemelidir ve karşımızda bir çocuk olmaz üzere tanımayalım. Bu muhterem kitlenin hepsi munsaf hepsi hakşinastır.

Ferruh Niyazi

Sosyalistlik Niçin Teessüs Edecek

Terekkiyat-ı beşeriyenin başlıca safahatı şunlardır: vahşet, esaret, hizmetkârlık, ecirlik, kolektivizm, komünizm, anarşizm.

Bu safhaat-ı muhtelifenin esbab-ı hudusunu her milletin tarih-i tecellisinde insanın tabi bulunduğu şerait-i hayatiye de ihtiyacat-ı muhtelif de aramalıdır.

Hayvanlardan pek az farklı olan ilk insanlarda hiçbir teşkilat yoktur. Çünkü buna bir ihtiyaç duymamışlardır. Yalnız başlarına yahut küçük göçebe halinde dolaşırlar denizde ormanlarda avlanarak karınlarını doyururlardı.

Hiçbir yerde diğer bir taraftan daha fazla kalmaları için bir sebep olmadığından sık sık tebdil-i mevki ederler ve bu da bütün işlerde toplu bulunmalarına mani olurdu. Devre-i vahşet denilen devre budur.

Uzlaşmanın anlaşmanın en esaslı vasıtalarından olan lisanın tesis etmeğe başlaması ve o devirlere mahsus mamut gibi mastudunet gibi devasa hayvanlara karşı temin-i müdafaa-i nefsiye için birleşme ihtiyacı insanlar arasında adeta şirketler vücuda gelmesini icap ediyordu. İşte bu icap ile beraber yekdiğerini vali ve takip ederek ilk sanayi-i beşeriye doğdu.

Taşlar yontuluyor, istenilen şekil ve kalıba sokuluyor, cilalanıyor, ortaya silahlar çıkıyordu. Taşlardan alet ve edevat yapıldı... Zekâ-yı beşer şerareleri büyük büyük hayvanları mağlup ve münhazm etmeğe başladı.

Vurdıkları hayvan derileri ile esvap yaptılar. Bir takım hayvanatı her istediği zaman elleri altında buldurmak üzere kendilerine rapt bent ettiler. Her insan kümesinin yanında o milletle büyük bir sürü hayvan beraber bulunur oldu. Müsait bir günde insaniyetin en mühim keşiflerinden olmak üzere ateş yakmak usulü zapt edilmiş idi. İnsanlar tur-u nar üzerinde temin-i velayet ettikten sonra pirinç demir teslim-i vücut ettiler... Ve bu halde devamlı kulübeler yapıldı.

Beşeriyet birçok ihtiyacatı önünde çalışmayan ve ekseriya birçok kişiler beraber çalışmak neticesi olarak ruhgüzar mesaisinde şu ilk keşfiyat ve ihtiraatının huzuz-u giramıyla güldü. Fakat bunun neticesi olarak devr-i esareti küşat etmiş bulundu.

Kuvvetliler hafifleri ram ettiler. Onları kendileriyle beraber ve kendileri için çalışmaya cibr ettiler. Çok geçmeden kaviler efendiler bizzat hiç çalışmaz oldular. Taht-ı itaatlerine aldıkları adamlar çalışırken onlar nezaret etmek onları daha çok ve daha dikkatle çalıştırmak efendiler için daha karlı idi. Bu minval üzerine esaret de insanların ihtiyacat-ı cedidesine tekabül etmiştir. Bu teşkilat-ı beşeriyenin ilkidir ve bir hal-i terakkidir.

Esaretle yani birçok kulların tek bir iş için toplanmalarıyla bir adamın ve ufak bir zümre-i beşerin o halde yapabilmeleri adem-i la mekân olan işler yapılmaya başladı.

Ziraat de mahmurane gözlerini açtı. Sanayi silkindi varlığını gösterdi. Muhtelif zerreler arasındaki münasebet artıp mirasalat muaradat fikr-i ticarete vasit verdi. Bugün bu ahval daha meşuş bir hal-i iktisadi ile mütenasip olmak üzere mesai-yi beşeriyenin mantıki bir mecraya girmesini istilzam etti. Bu suretle efendilerin çoğu vasi arazi sahipleri oldular. Mahiyetlerinde sahihten ordu gibi kesir... Efrat esiri var idi. Bu esirleri toprağa ram etmeği toprağa iyiden iyiye yaslamayı daha asan daha karlı buldular. Bunlara gösterdikleri arazinin bedel-i icarasını bil mukabele hayvanat, esvap ve emsali şeylere bağladılar. Şu halde mütenfezan için efendiler için pek büyük bir kar vardı: daha az emek daha az gayretle daha çok iş işlenmiş daha çok kar temin etmiş oluyorlardı. Bu minval üzere giderek esaret yerine memlukiyet kaim olmuş esnaf-ı muhtelif hayat bulmuştur.

Esnaf hayatının tevsii ve terakkisi sebebi pek basittir. O zamanlar silah gibi alet ve edevat-ı ziraiye gibi havaî-i zaruriyeden bulunan eşya gibi hiçbir şey imal için için de makineler olmadığından ve her

şey için elden çıkmak lazım geldiğinden istihsal kâmil ve seri muvaffakiyet için birçok kimseler ayrı ayrı birer şube-i sanatla tuğal etmeleri lüzumu anlaşılmıştır.

Fakat bir zaman geldi ki insanlar daha yüksek daha büyük emeller duydular. Bu vasi emelleri... Fiile isal hemasıyla yayıyorlar günden güne artan ihtiyaçlarını tatmin etmek yeniden yeniye keşif olunan feshet peyma hisseleri takviye etmek hırslarıyla fedayı aram ettiler. Bu temayülât-ı kadime önünde hürriyet-i mesaiye karşı konulan bütün mani yıkıldı. Zir ve zir edildi. Her türlü teşebbüsat kapıları her çalışan için arkalarına kadar açıldı. Ve bunlardan bir bereket-i mahsulât doğdu.

İşte ecirlik te budur!

... Bir meşime-i ihtilalden çıkan mütevasıtın bu mahsulât-ı mebzuleyi yed-i inhisarına aldı. Mesai perveranın elinde avucunda bir şeyler yoktur. Biçare halk elini kolunu ayağını başını madenleri servetleri ortalığı istila etmiş olan bir kısım mütevasıtine icar etti. Çalışıyor bil mukabele bir gündelik-i nakdi alıyordu.

Efendi serveti nispetinde amele kullanıyor bunların netice-i amel ve amelini satıyor, mücerret kendi hesabına satıyordu. Ali el tedaric bu efendilerin içinden bazılarının mühim bir derecede iddihar-ı servet edenlerin tezgâhları artıp pek çok amele tuttular. İşletmeğe başladılar. Bunlar büyük sermayedarların ilk ceddidir. İşte taksim-i amelde suret-i cedide de ilk önce bu fabrikalarda başlamıştır.

Bu usul yani ecirlik bir zamanlar içinde kabil-i tatbik idi. Hâlbuki ticaret daha ziyade medeniyet daha ziyade tevsii etmekle beraber derece-i mebzulâtı pek artmıyordu. Çünkü amelenin yegâne muavini henüz elleri kolları azayı naçizi idi. Elde olan makineler henüz pek basit şeylerdi. Bu suretle halk kuvvet-i pazusunu satıyor çalışıp yaşayabiliyordu. Ancak ahval bu merkezde kalamazdı; nitekim kalmadı. Su buharı keşfedildi. Büyük mükemmel makineler icat olundu. Ve bu iki muvaffakiyet önünde tarz-ı atik-i istihsalat ilan-ı iflas etti.

Bilhassa el ile çalışan tezgâhlar kalkıp o kuvvetleri muhip... Fabrikalar açıldı. Orada her şeyi her işi makineler görüyordu. Aynı müddette bir makine on kişinin yüz kişinin bin kişinin gördüğü işi görüyordu. Yalnız bu kadar da değil. Makine başında nazan bir kadın naçiz bir çocuk da oturup bir babayığidin yerine geçiyor ve bu yeri bulmak için o erkeğin alacağı yevmiyenin nısfını salisini kabul ediyordu.

Bu buharlar bu makineler mamulât-ı mazuata öyle bir mebzuliyet verdiler ki el ile işleyip geçinebilecek olan efrat-ı ahali aç kaldı. Ve makineler başlı başlarına öyle bir surette ilerlediler o derece basit o derece mükemmel oldular ki sair fabrikalarda istihdam kılınmağa başlanmış olan ameleye de yol verildiği görüldü. Tulua-u maişeti bir derece ıslah etti. Ve fukara hakkında bir vazife-i merhamet his olundu. Bunlar bir şeydi derde deva değil derdin acılıklarını duymamak için birer meskûn gayet hakiki ve her halde na kâfi tedbirlerdir ki büyük mütefekkirlerin ilim-i içtimaiye mütehasıslarının nihayet mutlaka bulmak üzere aradıkları kati serumun o kadar acılar içinde beklenmesine hizmet eder.

Ahval bu merkezde iken ilaç-ı müessir fakat pek çok taharriyattan pek çok tecrübelerden sonra işte nihayet bulundu.

İş şimdi yalnız tatbiktedir ki bu da alet-i mesainin teşrikinden ibarettir. Ve ika edilen her türlü mâniyaya rağmen kolektivizmin tesisi muhakkaktır.

Kolektivizm hakkında gösterilen tereddüt her iki usul-ü tedavi hassasını ispat edinceye kadar hissedilen tereddütten ibarettir. Kolektivizmin tesisini muhakkak olarak gösteren esbab-ı tarihi ve fenni iktisadi ve ahlaki olmak üzere tetkik edilebilir.

Heyhat! Artık amele elini, kolunu, ayağını, başını satamıyordu. Zira kuvvet-i beşer kıymetten düşmüştü. Ve sefalet başladı. Bir taraftan makineler hayret ferma kuvvetleriyle füsunkâr süratleriyle kuvvet-i beşeri istihfaf etmekte ilerileyerek her kolunu birkaç yüz kişinin yerini tutmakta diğer taraftan sefalet büyük mağazaların sürülemeyen envai zehairi ile envai mahsulâtla leb a leb dolu olmasına rağmen sefalet inanılmaz bir derecede arttı.

Ve azam beşer kitlelerini şepka-i mürüratı ile içinden çıkılmaz surette çevirdi.

Bir sefalet ki vasati ile derinliği ile çaresizliği ile... Zelzeleleri tufanları vahametleri bir dereke-i hiçiye indirdi.⁷

Açlıktan ölen işsizlerin mükerrer isyanları üzerine vaz-ı kanunlar düşünmek lüzumunu hissedebildiler. İçtimai bazı tadilat ve ıslahat yaptılar.

ESBAB-I TARİHİYE

Takip-i edvar ile beşeriyetin şerait-i hayatiye ve ihtiyacat perdesi alakadar olduğu şu devrin has bir takım usul-ü içtimaiyeyi badi olduğunu ve teşkilat-ı hazıra-i içtimaiyenin makine devrinin tecelliyat-ı hazırası ile tevfiik kabul edemediği izah edilmiş oldu. İmdi tarihin şahadetiyle inanmak lazım geliyor ki idare-i hazırayı ahval-i umumiye ile daire-i etrada... Sokacak tahavvül-ü azam kaynamaktadır.

Sanayi-i evveliyenin zuhuru nasıl ki esareti tevlit etmiş olduğu gibi makinelerin tevsiat ve inkişafatı da kolektivistime vücut vermiş olacaktır.

1831, 1848 Haziran ihtilalleri ve hatta 1871 isyan-ı siyasisi sermayedarlık için bir hayatın halet-i iktisadiye son tembihi son bir cihat ile amal-ı tenviri hükmündedir. Az daha kati az daha kuvvetli bir ihtilal bu hayatın son yaprağını kapayacaktır.

Filvaki sınıf-ı amele bu harp-ı karip için... Daha ciddi bir surette tedbir vücuda getiriyor:

Her sınıf erbab-ı sanayi sendikalar teşkil ediyor. Sendikalar birleşip tek bir kuvvet bir kuvve-i bahiye vücuda getiriyor:

Müttehit cemiyet-i umumiye-i mesai perverana! Bu teşkilat yüzünden tatil-i eşgal suretiyle bir noksan konu ki daha şimdiden ihraz olunan ufak tefek muzafferiyetler sermayedarlığın sükûtuna bir hakem ve kolektivistimin icrayı hükümet edeceğini mübeşşir ayrı ayrı işaretlerdir.

Hatta diyebiliriz ki herhangi bir ülkede halkın kite-i nasın nevin fetih ve muzafferiyeti milel mücavirede aynı intibaha vücut verecek aynı zelzeleler her tarafta ilamat-ı seraemlerini göstereceklerdir. Nasıl ki on sekizinci asır inkılâbı Fransa'da olduğu gibi Avrupa'nın memalik-i sairesinde de mutavassıtanın az çok halas ve aman bulmasını temin etmiştir.

Büyük Karl Marks'ın ulvi, muhib **nidayı** daveti her tarafta layık olduğu itibar ve ihtiramı bulmaktadır: "Ey bütün memleketler ahadnası el ele veriniz!"

Halk her tarafta birlemek bir vücut bulmak üzere. Karl Marks kendilerine diyor ki; Zincirlerinizden başka kaybedecek bir şeyiniz yoktur. Kazanabileceğiniz ise bütün bir hayattır. Halk artık düşünüyor, mahv ve muhip kuvvetlerinin manayı kahharını anlıyor. Ve her şey gösterir ki tarih insanıyet tarik-i terakkide bir safha-i cedideye intikal etmek üzeredir.

ESBAB-I FENNİYE

⁷ "le paupérisme"

İlm-i tabiiye müttahirini zavi el hayatın şerait-i hayatiyelerinde hâsıl olan tağyirat üzerine cismen ve manen tebdil ettiklerini ispat etmişlerdir. trusfomisme. Bu nazariye bilcümle hayatiyyun biooloqstes tarafından bila istisna kabul edilmiştir.

Nazariyenin esası Lamarck tarafından vaz edilmiş şahane bir surette mertebe-i sübuta isal etmiş ve... Müşterek el efkâr çıkmıştır.

Lamarck şerait-i hayatiyedeki fırkaların tadil suretiyle zuy el hayat-ı alen şekli üzerine umum azayı hayvaniye üzerine icrayı nüfuz ettiğini düşünmüş ve idarenin tetkikat ve teamikat ilmanesi şerait-i meyanedeki tağyiratın eşkâl ve azanın tebdülatına sebebiyet verdiğini teyit etmekle beraber mücadele-i hayatın da bundan alakadar olduğunu mertebe-i ispata isal etmiştir. Bil netice iki kanun-u mühim keşf-i istihraç edilmiştir.

Kanun-u tebeddül tabir-i diğerle ihtiyacat-ı cedideye tevaful kanunu! 2- kanunu tevarüs tabir-i diğerle her yeniliğe r teceddüde karşı mukavemet kanunu.

Mabadi var

Sosyalist Fikirleri Hangi Devirden Başlar?

Geçenlerde Meclis-i Mebusanın bir kanununu müzakeresi sırasında muhterem mebuslardan birkaçının beyanatı mecliste bazılarının asabiyetini harekete geçirdi; patırtı kopardılar.

Bunlar sosyalist fikirleridir! Biz meclise sosyalist fikirlerini sokmak istemeyiz! Dediler. Maliye nazırı da nezaret mevkiinden sosyalist fikri aleyhinde bulundu. Bugün yalnız bizde değil nerede olursa olsun bir nezaret mevkiini işgal etmiş olanlar sosyalist kaidelerini tamamıyla tatbik edemiyorlar. Bugün vaki olmayan hal yarın vücut bulacak buna kuvvet-i kalp ile inanalım. Ancak maharet bugün yarın ne olacağını keşif ve tahmin edebilmektedir. Bir deha-yı siyasiden beklenen en büyük kudret budur. Bu sebeple heyet-i içtimaiyenin hal-i hazırına göre bir mevki işgal etmiş olanlar tahavvülât ve tekemmülât-ı atiyeyi düşünerek ona göre lisan kullanmalarına intizar edilir. Beşeriyetin istirahat ve saadetin mütekeffil olmaktan ziyade bir taraftan zenginlerin tasarrufatını temin etmek sermayedarların başkalarının zekâsını say ve amelini işleterek nefislerine hasr ettikleri serveti çoğaltmak maksadına yardım eden bir takım kavanin-i hazırının gösterdiği yoldan ayrılmak yüksek yer tutanların elinden gelmiyor. Ve fakat bunlar için atiyen istirahat ve saadet-i beşeriyeyi temin edecek olan efkâr ve teşebbüsata hor bakmaya da mecburiyet yaktur.

Bugün adeta delail-i riyaziye ile ispat olunabilir ki insanların tabi tutulmak istenildiği kanunlardan nizamlardan kısm-ı azamı devr-i iptidaiye-i beşeriyetin devr-i vahşetin dimağlarda bırakmış olduğu derin izlerin tesiriyle muhafaza olunuyor. İnsanların bir takımı hala devr-i vahşetin tesirâtı altında bulunuyor. Bir hükümdar-ı zalimin ika-i nam için hırs-ı şöhretle yüz binlerce esirleri senelerce çalıştırarak sivri tepeli bir taş yığını (Ehram) meydana getirmesinden acaba beşeriyet ne istifade etti? Mihnet ve meşakkat içinde heder olan yüz binlerce hayat işkenceler altında ezilen yüz binlerce vücudu neden kurban etti? Bugün o zalim hükümdarlar meydanda yok da onların halefleri var. Binlerce işçinin -kavanin-i saadet-i beşeriyeyi temin edememek nakisasından istifade ederek cemiyet-i hazırının yanlış ve ters esaslarından fırsat bularak- say ve amelini zekâsını kuvve-i maddiye ve maneviyesini nefislerine hasr ile nefisleri için milyon yığınları yapanlarla zalim hükümdarlar arasında ne fark var. İstirahat ve saadet-i beşeriyeyi istihsale çalışanların iptida düşünecekleri devr-i vahşetin inikâs-ı ihtirasatından müteşekkil kanunları tebdil etmektir. Bugün gayri kabil-i inkâr bir hakikattir ki hodpesentlikten hırstan mütevellit tasarrufata dört el ile sarılmak isteyenlerin çabaladıklarına rağmen gerek kavanin-i içtimaiye ve gerek heyhat-ı beşeriyenin kısm-ı galiyesi sosyalistlik esaslarına meyil etmektedir. Eğer kanundan hükümetten maksat insanlara istirahat ve saadet vermek ise sosyalistlerin maksadı da budur. “birincisi sosyalist fikirlerini sokmayız!” diye haykırış olan mebusların maksadı vekâlet ettikleri millet efradının refah ve saadetinden başka bir şey olmadığına eminiz. Bu nidayı şikâyet sosyalistliğin ne olduğunu bilmemekten aslı faslı olmadığı halde çocukları umacı geliyor korkuttukları gibi sosyalistliği de umacı sanarak ihtiraz eylemekten neşet ettiğine kailiz. Yoksa alel

amiye sosyalist kavaid-i esasiyesini ve neye matuf olduğunu bilmeden bugün beşeriyetin nasıl bir cereyana tabi olmak istediğini anlamadan Avrupa medeniyet-i hazırasının on dokuz yirmi asır nasıl yanlış bir yola sapmış artık insaniyet namına veçhe-i istikameti tebdil ile nakısa-i insaniyete tevcih eylemek süresi gelmiş olduğunu tetkik ve müşahede etmeden sosyalistlere ve sosyalist efkârına karşı hakarete, yarını düşünen insaniyeti seven bir şahıs cesaret edememelidir. Sosyalist efkâr ve kavaidine itiraz olunabilir. Münakaşaya girilir. Hangi din ve mezhep var ki kavaidi esas-ı itikadını münakaşat-ı şedideye maruz kalmış olmasın. Hala da böyledir. Bir mezhep erbabının diğer mezhep erbabını kendi mütekidatına getirmek için delail-i akliye ve mantıkiye ile iknaa çalışmasına -karşısındaki dinlediği halde- bir şey diyemez. Fakat tahkirine de tahammül olunamaz. Hiç olmazsa medeniyet bu dereceye varmıştır. Bir mezhep erbabını diğerine tahkir ettirmemek raddesine kadar gelmiştir.

Vaka sosyalistlik lâfzî sosyalistliğin tamimi yenidir. Fakat sosyalist fikri ta Yunanistan-ı kadimde vücut bulmuştur. Tarihin bu raddeye kadar ittılai yetiştirdiği için en eski misali Yunanistan-ı kadimden getirebiliyoruz. Eflatun'un tasvir etmiş olduğu hükümet sosyalist fikrinin ilk tahminidir. Bir hükümeti idare edecek olan takımı her türlü tasarruftan binaenaleyh bunun zımnında her türlü hodpesentlikten hırstan men etmiş olan Eflatun sosyalistliğin fikrine tabiiyetten başka bir şeyi yapmamıştır. Yani insanların saadet ve istirahatı neye mütevakuf olduğunu anlayarak o istikamete doğru gitmek istemiştir. Tamamıyla gidemediği ve zamanın müessesatı o surette bulunmadığı için Eflatun'un efkâr-ı mütalaatında sosyalistliğin insanları insanlığa sevk eden doğru yol olduğunu gösterecek sarahat yok demeye kalkışanların bu hükmüne aklı başında olanlar iştirak edemezler. Çünkü yalnız Eflatun da değil medeniyet seyrini takip ederek ıstırahat-ı hayatiyeye duçar olanların haline bakarak heyet-i beşeriyenin çürük bir temel üzerine kurulmuş yanlış yola sapmış olduğunu anlayarak doğru yolu bulmaya insanların pek eski zamandan beri çalışa gelmiş olduklarını sosyalistliğin efkâr ve kavaidine zekâ ve irfanın yardımıyla meyil ettiklerini anlarlar.

Roma'da zadedân elinde hukukundan mahrum olarak kalmış olan avam takımının esaretin işkenceleri bu biçarelerin zaman zaman dağyanını badi olmuştur. Roma'nın ukalası cihangir olan Romalılarda en muhak maraz-ı içtimai ne olduğunu anlaşımlardı. Zadedânın ihtirasatı avamın tasarruftan meniyle tasarrufatın yalnız zadedâna hasrı gibi müthiş bir müsavatsızlık muazzam Roma'yı da kahraman Romalıları da uçurumlara sürüklediğini fark etmişlerdi. Roma'yı kurtaracak sosyalistlik fikirlerinin o zamanki neş ü neması derecesinde tatbiki idi. Yapamadılar. O koca Roma da yuvarlandı gitti.

Hıristiyanlığın ilk devresinde sosyalistliğin ne derecede insaniyete hadim olacak bir surette neş ü tamim edilmiş olduğu malumdur. Hazret-i İsa? Dinine salık olanları hodpesentlikten ananitten, hırstan tasarruftan beri tutuyordu. Hıristiyanlığın zuhur ve tedvini zamanındaki şeklinde sosyalistlik fikirleri açıkça fark olunuyordu.

İslamiyet cinsiyeti bir tarafa bırakarak vaz ettiği "bütün İslamların biri birinin kardeşi olması kaidesi sosyalistlerin tebeccül ettikleri ve insanların insanlığa takrip etmeleri için tatbikine çalıştıkları bir kaidedir. Velhasıl sosyalist fikirleri heyet-i beşeriyenin istifade ettiği yanlış kaidelerin hiçbir zaman insanları istirahat ve saadete isal edemeyeceğini fark edecek kadar fikr-i beşerde bir kuvvet-i insaniyetperverane hâsıl olduğu zamanda doğmuştur.

G.

Tramvay Kumpanyası Rezaletleri

Hür ve mütemedin memleketlerde ancak adl-i ihsan dairesinde hareket etmeleri şart-ı esasiyesiyle imtiyazlar verilir. Ve bu imtiyazlar mutlaka bir takım kavaid ve şeraite takyit edilmiştir. Bir kumpanya her halde bunları bu kavaid ve şeraiti icra ile mükelleftir. Aksi takdirde milleti aldatmış hükümetle alay etmiş olur.

Bir hükümet-i muazzamanın ise alelade bir şirket tarafından... Muamelelere duçar olması ne büyük züldür ne büyük adildir! Bir hükümetin aldanmaya rıza göstermesine adı bir şirketin lakaydilerine lakayt kalmasına hiçbir vicdan hiçbir kalp-i hamiyet yoktur ki lakayt kalabilin. Bir hükümet milletin

halkın zararına bir işte lakayt kalırsa o vakit o hükümet olmaz aldatıcı bir şey haysiyetsiz bir yük münasebetsiz bir fazlalık olur. Bu böyle iken bilmeyiz ki bilemeyiz ki bir hükümet bir kumpanyanın icraat hodserenasine nasıl müsaade eder nasıl meydan verir?

İşte tramvay kumpanyası milletin başına püsküllü bela oldu. Vagon diye kullandığı öküz arabaları göz önünde duruyorken halkımızı daima taciz ediyorken öbür taraftan amelesinin hukukunu çiğnemekten onları ezmekten çekinmiyor sıkılmıyor, utanmıyor. Artık insaf. Hükümet-i icraiye şirketin keyfi ve mutakamalatın hükümetin insaniyetin zararına kendi kar-ı na meşruunu temin için müstebit muamelelerine niçin ve niçin müsaade ediyor, nasıl meydan veriyor?

Kumpanya bugün mukavelename ve şartnamesinden kâmilen dışarı çıkmıştır. Buna niçin müsaade ediliyor? Vaka tramvay kumpanyasının bütün iğrenç hallerini bu sahifelerde döküp satmak tecrübemize nazaran pek münasebetsiz pek boş ve pek faidesiz. Lakin artık hakkı hükümet ve ameleyi çiğnemesine mukabil bizim de sükûtumuz bilelim ki bütün o istibdatlara layık olmak demektir. Hâlbuki hiçbir Türk, hiçbir Osmanlı hiçbir insan hiçbir vakit hiçbir suretle mafal ve sahtekâr bir kumpanyanın keyfi muamelelerine mazarratlarına asla layık değildir. Tahammül edilemez!

Artık insaf! Bakınız ey bütün bu ahvale lakayt olan seyirciler ve karilerimiz size bu kumpanya hakkında bir teşrih-i bücahede yapalım. Bunları size madde madde sayalım:

Evvela: bu kumpanya hiçbir hakkı tanımaz. Direktör bir Alman zabıtidir. Mesela bir müstahdem maruzatta bulunmak istese kabul şerefine! Nail olamaz; haklı haksız ve gıyaben cezalandırılır.

Saniyen: bu kumpanyanın amele ile akdettiği itilafnamenin bir bendinde bir müstahdem bir cürüm yaparsa bir komisyon teşkil edilir. Muhakeme edilir, cürümü tahkik ve teybin edildiği halde tart edilir manasında bir şey var. Hâlbuki bu komisyon Alman İtalyan Yunan ecnebilerinden mürekkeptir. Bunlar kendi adamları kendi sevgilileri dururken nasıl evladı vatana yani Osmanlılara hak dairesinde muamele ederler; nasıl insan ederler?

Salisen: bu kumpanya iki hafta evvel nafia nezaretinin kararıyla diyerek on beş ameleği tart etti. Ve bunlardan başka kimsenin kılına hata gelmeyeceğini taahhüt etti. Bu bapta imza verdi. Bu böyle iken bu adi şirket hiç sıkılmadan on dokuz zavallı ameleğe tamam dört gün iş vermedi. Maksat amelenin ahenk-i ampezşini bozmaktı. Onlara kolayca hücum etmek ve tart edip perişan etmektir. Bugün böyle adamlar vardır. İspatı pek kolay.

Zavallı amale! Gece gündüz çalışır, vazife namı altında beş on kuruşa mukabil omuzlarına yükletilen yükü çekiyor, bütün sayını sarf ediyor. Sonra bütün bu hizmet-i sayanesine mükâfaten bakınız neler alıyor:

Dizlerden sakatlık

2- vücuttan düşüp alil kalmak

3- gençleri sen hırsızın sen dolandırıcısın ithamlarıyla dışarı atmak

4- ihtiyarlara sen yaramazsın diye bila tazminat ve bila ikramiye kapı dışarı edip sefil ve perişan dilenmeye mecbur etmek.

... Ey müstebit kumpanya senin bu amele en kıymetli vasıta-i servettir. Onların sayesinde sen bu kadar kazandın. Bu kadar şıştin utan!

Şimdi hükümet-i icraiye sorarız: bu kumpanyaya mukavelename haricine çıkmasına nasıl müsaade ediyor? Bu kumpanyayı niçin taahhüdatını yapmaya icbar etmiyor. Hani ya bu kumpanya voyvoda ile çeşme arasındaki dar yolu tesviye, genişletmeye mecbur idi. Hâlbuki büsbütün kapattı. Şişli hattının esna-yı tesisinde bir heyet gönderilerek tıbbı muvafık olup olmadığı tahkik ediliyordu. Bugün bu hattın resmen kabul olunup olunmadığını bilmiyoruz. Bu kumpanya için şehir emanetinin bir memuru mahsus bir komiseri bulunmak lazım ki vazifesi mukavelename ahkâmının icra edilip etmediğini tahkik etmektir. Hâlbuki hiçbir tahkikat yapılmıyor. Bu gidişle hiç yapılacağı yok. Artık insaf. Bu

sahtekâr kumpanyanın haksızlıklarına ne vakte kadar tahammül edelim. Ameleye olan mezalime ne vakte kadar sabır edelim. Bu kumpanya kendi menfaati için hükümetin milletin insaniyetin hukukunu çiğliyor. Niçin ve ne kadar serbest ve hodbin bırakalım. Acaba biz hürriyet dediğimiz melikeye ferman-ı ferma adalet tramvay şirketi idarehanesinden içeriye giremiyor mu, girmeyecek mi? Eğer hükümet-i icraiye zavallı fakir ahaliye halkımızın bu cüz-ü kıymettarına hürriyet bu ise biz bunu istemeyiz dedirtmemek arzusunda ise bu, bu ihtikâr kumpanyasına hududunu bildirmeli. Vazife-i asliyesini ifaya taahhüdâtını icraya icbar eylemelidir. Artık hadd-ı tahammülü çoktan tecavüz ettik. Artık yeter, artık yeter. Hak isteriz hak.

Ahmet Nebil

Mizah Kısmı

Tanin ile İştirak arasında

Tanin: Sosyalist dede ne haber bakalım?

İştirak: Eyvah benim zeki oğlum çalışıyoruz, uğraşyoruz vaka bu ihtiyarlıkta sizden ihtira ve hizmet bekleyerek rahat etmek isterdik ama siz yalnız kendinizi düşünüyorsunuz. Hâlbuki bizim karnımız tok değil.

Tanin: öyle ise fena değil Ahmet Rıza Beyefendinin ziyafetine memnuniyetle koşacaksınız.

İştirak: nasıl ziyafet o ayan ve mebusana mahsus değil mi?

Tanin: öyle ama gazetecileri de davet ettiler ya.

İştirak: a benim haberim yok davetname falan gelmedi. Size geldi mi?

Çok tuhaf. Bize hep gazetecilere gönderdiler size gelmedi mi?

Gelmedi.

Canım dede nasıl olur?

Ah oğlum biz derdimizi kimseye dinletemiyoruz. Gördün mü memleketimizin en büyük mevkiinde bir zat bile mevcudiyet-i siyasimizi tanımıyor. Her gazeteye davetname gönderildiği halde bize gelmedi.

Acaba niçin?

Niçin olacak işte içinde sosyalistlik var da onun için. Bizi adeta mikrop gibi addediyorlar. Hâlbuki bizim sayımız memleketin bir cüz-i mühimi olan amelenin hakkını temin maksadına mübtalidir.

Canım efendim belki gönderirler daha vakit var.

Oğlum ben davetinde değilim. Zaten davet etseler de ben gitmem. Ben ameleyi düşünürüm. Onlar aç kalırken ben orada şampanya içemem. Fakat bizimde mademki bir mevcudiyetimiz millete bir hayırhahlığımız var bizi de davet etmeli değil midirler?

Vaka öyle ama Ahmet Rıza Bey aristokrasiyi çok severdi.

Hakkın var hakkın var onlar aristokrat. Biz zavallı sosyalistler yine amele lokantasında yemeğimizi yeriz. Yine öyle aristokratlığa yaklaşamayız. Bizim sayımız var.

Mamafih ben Ahmet Rıza Bey'e söylerim hakikaten bir yanlışlık olmuş.

Oğlum öğle değil bizi hatırlamak işlerine gelmez de onun için.

Anadolu Şimendifer Kumpanyası Mecidiye Çeyreği Almıyor

Dün bir dostum Haydarpaşa istasyonundan Kızıltoprak'a gitmek için biletçiye bir çeyrek vererek bilet almak ister. Biletçi efendi buyurur ki karşıdaki tütüncüye bozdur da biletini veririm diye cevap-ı tahakkümane de bulunur. Evet Türkiye Osmanlıların kendi memleketleri olduğu halde ecnebi kumpanyaların dest-i tagallübünden kurtulamayacaktır. Sebebini nasıl araştıralım. Maliye Nazırı

Cevat Bey diyor ki behemahal Avrupalıların büyük sermayeleri buraya gelmeli bizdeki olan küçük sermayeleri yutmalı ve avrupanın iktisadi istilasına maruz kalmalıdır demek istiyor. Cavit Bey bunları düşüneneğine Osmanlı sikkesinin ecnebi kumpanyaları indinde ne kadar hor ve hakir olduğunu düşünerek kumpanyalar çeyrek bozmam ve mecidiyeyi on sekizden alırım kaidesini kaldırmaya çalışırsa o zaman hükümette nazırlık ediyor diyeceğiz.

TÜSTAV